

จានกรณีของอักขระ

จาน คือ ที่ตั้งที่เกิดของอักขระ มี ๖ คือ

กณฺโจ คอ ตาลุ เพดาน มุฑธา ศีระชะ หรือ ปุ่มเหงือก
ทนฺโต ฟัน โกฎฺโจ ริมฝีปาก นาสิกา จมูก

อักขระที่เกิดในจานเดียว

อ อา, ก ข ค ฌ ง, ห ๘ ตัวนี้ เกิดในคอ เรียกว่า กณฺจชา
อิ อี, จ ฉ ช ฌ ญ, ย ๘ ตัวนี้ เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุชา
ฎ ฐ ฑ ฒ ณ, ร พ ๗ ตัวนี้ เกิดในศีระชะ หรือ เกิดที่ปุ่มเหงือก
เรียกว่า มุฑธา

ต ถ ท ธ น, ล ส ๗ ตัวนี้ เกิดที่ฟัน เรียกว่า
ทนฺตชา

อุ อู, ป ผ พ ภ ม ๗ ตัวนี้ เกิดที่ริมฝีปาก เรียกว่า โกฎฺจชา
นิคคหิต เกิดในจมูก เรียกว่า นาสิกฺกจานชา

อักขระที่เกิดใน ๒ จาน

เอ เกิดใน ๒ จาน คือ คอและเพดาน เรียกว่า กณฺจतालुโ
โอ เกิดใน ๒ จาน คือคอและริมฝีปาก เรียกว่า กณฺโจกฎฺโ
พยัญชนะที่สุควรรค ๕ ตัว (ง ญ ณ น ม) เกิดใน ๒ จาน คือ
ตามจานของตนๆ และจมูก เรียกว่า สกฺกจานนาสิกฺกจานชา
ว เกิดใน ๒ จาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทนฺโตกฎฺโ
ห ที่ประกอบด้วยพยัญชนะ ๘ ตัว คือ ญ ณ น ม, ย ล ว พ
เกิดแต่อก เรียกว่า อูรชา

ห ที่ไม่ได้ประกอบด้วยพยัญชนะเหล่านี้
เกิดในคอตตามจานเดิมของตน เรียกว่า กณจชา

กรณี คือ ที่ทำอักขระ ๔ อย่าง

-
๑. ชิวหามชฌ์ ท้ามกลางลิ้น เป็นกรณีของอักขระที่เป็นतालुच्चे ได้แก่ อี อี้, จ ฉ ช ฌ ญ, ย
 ๒. ชิวโหปคคํ ถัดปลายลิ้นเข้ามา เป็นกรณีของอักขระที่เป็นमूठच्चे ได้แก่ ฎ จ ฑ ฒ ณ, ร พ
 ๓. ชิวหคคํ ปลายลิ้น เป็นกรณีของอักขระที่เป็นतंठच्चे ได้แก่ ต ถ ท ฐ ฑ, ล ส
 ๔. สกฏจानํ จานของตน เป็นกรณีของอักขระที่เหลืออกจากนี้ ได้แก่ อักขระที่เป็นกंठच्चेบ้าง โอฏจच्चेบ้าง นาสิกฏจानच्चेบ้าง และของอักขระที่เกิดใน ๒ จานทั้งหมด

เสียงอักษร

สระสั้น ๑ मात्रา

สระยาว ๒ मात्रา

สระที่มีพยัญชนะสังโยคอยู่เบื้องหลัง ๓ मात्रา

พยัญชนะทั้งปวงกึ่ง मात्रา

โหมสะ และ อโหมสะ

พยัญชนะที่มีเสียงก้อง

เรียกว่า โหมสะ

พยัญชนะที่มีเสียงไม่ก้อง

เรียกว่า อโหมสะ

พยัญชนะที่ ๓, ที่ ๔, ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ค ฅ ง, ช ฌ ญ, ฑ ฒ ณ, ท ฐ น, พ ภ ม, และ ย ร ล ว ห ฬ ๒๑ ตัว เรียกว่า โหมสะ

พยัญชนะที่ ๑, ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ จ, ฉ ฐ, ต ถ, ป ฝ, และ ส ๑๑ ตัว เรียกว่า อโหมสะ

นิคคหิต (◌) นักปราชญ์ผู้รู้คัมภีร์ศัพทศาสตร์ประสงค์เป็น โหมสะ นักปราชญ์ฝ่ายศาสนาประสงค์เป็น โหมสาโหมสวิมุตติ คือ พ้นจากโหมสะและอโหมสะ

สัททิล และ ธนิต

พยัญชนะวรรคที่เป็นโฆสะ และ อโฆสะ แบ่งเป็น ๒
ตามเสียงหย่อนและเสียงหนัก

พยัญชนะที่ถูกจានของตนหย่อน ๆ ชื่อว่า สัททิล

พยัญชนะที่ถูกจานของตนหนัก บันลือเสียงดัง ชื่อว่า ธนิต

พยัญชนะที่ ๑ และ ที่ ๓ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ค, จ ช,
ฎ ฏ, ต ท, ป พ เป็น สัททิล

พยัญชนะที่ ๒ และ ที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ข ฃ, ฉ ฌ,
จ ฎ, ถ ฐ, ผ ภ เป็น ธนิต

เสียงพยัญชนะ

เมื่อผู้ศึกษากำหนดจำ โฆสะ อโฆสะ สัททิล ธนิต ได้แล้ว ฟังรู้เสียง
ดังนี้

สัททิลโฆสะ ได้แก่ พยัญชนะที่ ๑ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก, จ, ฎ, ต,
ป มีเสียงเบาว่าทุกพยัญชนะ

ธนิตอโฆสะ ได้แก่ พยัญชนะที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ข, ฉ, จ, ถ,
ผ มีเสียงหนักกว่าสัททิลโฆสะ

สัททิลโฆสะ ได้แก่ พยัญชนะที่ ๓ และ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ค
ง, ช ฌ, ฏ ฐ, ท น, พ ม มีเสียงดังกว่าธนิตอโฆสะ

ธนิตโฆสะ ได้แก่ พยัญชนะที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ฃ, ฌ, ฎ,
ฐ, ภ, มีเสียงดังก้องกว่าสัททิลโฆสะ

พยัญชนะสังโยค

ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะซ้อนกัน มีหลักดังนี้

พยัญชนะวรรค

พยัญชนะที่ ๑ ซ่อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้

ก	กุก	สกุโก	จกุก	กข	อกขิ	
จ	จจ	กিজจ		จฉ	กจฉา มิจฉา	
ฉ	ฉฉ	วฉฉ		ฉจ	ฉฉจี	
ต	ตต	อตตา		ตถ	จตตถิ	
ป	ปป	ลิปป	สปป	สปปี	ปผ	ปุปผ

พยัญชนะที่ ๓ ซ่อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้

ค	คค	อกคิ	อกโค	คฌ	อกฌ
ช	ชช	มชช	อชช	ชฌ	มชฌ
ฑ	ฑฑ	จุฑฑโท	กูฑฑฑ	ฑฌ	อฑฑโฒ มังคัง
ท	ทท	สทโท		ทธ	สทธา ลทธิ
พ	พพ	สพพ		พภ	คพภโภ อพภานัน
					อพภโภกาโส

พยัญชนะที่ ๕ สดวรรค ซ่อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเว้นแต่ตัว ง ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียว มิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ่อนหน้าตัวเองไม่ได้

ก ข ค ฌ ง

งก = สงุโก งข = กงขา งค = องคั งฌ = สงุฌ

จ ฉ ช ฌ ญ

ญจ = ปญจ

ญฉ = อุญฉา

ญช = ปญชโร

ญฌ = วญฌา

ญญ = ปญญา

ฎ ฏ ฑ ฒ ณ

ณฎ = กณฎโก

ณฏ = กณฏโจ

ณฑ = คณฑิ จณฑเฑ

ณฒ = สุนณฺหิ

ณณ = กณณเณ

ต ถ ท ฐ ณ

นต = ขนฺติ, สนฺติ

นถ = ปนฺโถ

นท = จนฺโท

นฐ = อนฺโฐ สนฺธิ

นณ = นิสินฺโน

ป ผ พ พ ม

มป = อนุกรมปี

มผ = สมผลโส

มพ = อมพวนั

มม = อมม

พยัญชนะอวรรค

๑. พยัญชนะ ๓ ตัว คือ ย ล ส ซ่อนหน้าตัวเองได้

เช่น เสยโย อสโส สลลํ เป็นต้น

๒. พยัญชนะ ๔ ตัว คือ ย ร ล ว ถ้าอยู่หลังพยัญชนะตัวอื่น

จะออกเสียงผสมกับพยัญชนะตัวหน้า

เช่น การยหํ วากยํ ภาทรุ จิวหา เกลโส กลยาณํ เป็นต้น

๓. ส เมื่อใช้เป็นตัวสะกด มีสำเนียงเป็น อุสุมะ คือ

มีลมออกจากไรฟันหน่อยหนึ่ง เช่น ปุริสสุมา ตสุมา आयสุมา เป็นต้น
เหมือน S

๔. ห ถ้าอยู่หน้าพยัญชนะอื่น

จะทำให้สระที่อยู่ข้างหน้าตนออกเสียงมีลมมากขึ้น เช่น พุรหุมา เป็นต้น

ห อยู่หลังพยัญชนะ ๘ ตัว คือ ล ฌ น ม, ย ล ว พ

มีเสียงผสมกับพยัญชนะนั้น

ล ปลายโห

ฌ อญโห

น นุหาตุวา

ม ตุมเห

ย ตุยหํ การยหา

โครงการพัฒนาบทเรียนออนไลน์และสื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาบาลี

ด วุฒิตะ

ว อวหันธ์

พ มุพโห วุพโห